

זימון בנשים

"נשים... אין מזמנין עליהן" - מתי נשים מצטרפות לזימון ומתי מזמנות לעצמן?

א) משמעות הזימון

ראשית, נאח לי להעתיק שמועתו של המאירי בהסבר תקנת הזימון: "ועניין הזימון הוא דרך אזהרה והתראה להתעורר לברכה מתוך כונה, ומתוך כך לא הוזכרה בו אזכרה ולא מלכות, הואיל ולא הותקנה אלא לאזהרה, אלא שבעשרה הותקנה הזכרת השם הואיל ומנינם דבר שבקדושה. ואע"פ שברכת המזון מן התורה, אין הזימון מן התורה, ומ"מ דרשוהו דרך סמך ממה שנאי גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו, שנמצא אחד מתרה את השניים להועד עימו לרומם את הא-ל".

ב) רשות או חובה

איתא בפרק שלושה שאכלו דף מה ע"א במתניתין: "נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן", ובעמוד ב': "ת"ש נשים מזמנות לעצמן, ועבדים מזמנים לעצמן, נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן - אין מזמנין; והא מאה נשי כתרי גברי דמיין, וקתני: נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן! - שאני התם, דאיכא דעות. - אי הכי אימא סיפא: נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין, אמאי לא? והא איכא דעות! - שאני התם - משום פריצותא".

משמע, שכל שהוא מצב צנוע שאין עלול ללקות בפריצות, כגון נשים עם נשים, או אשה עם בני ביתה- שרי להצטרף ולזמן עם אנשים. וכתבו התוס' ד"ה שאני: "מכאן משמע, דנשים

יכולות לזמן לעצמן, וכן עשו בנות רבינו אברהם, חמיו של רבינו יהודה ע"פ אביהן. ומיהו, לא נהגו העולם כן, וקשה אמאי לא נהגו, מדקתני מזמנות משמע דקאמר חייבות לזמן? וי"ל, דנשים מזמנות לעצמן היינו אם רצו לזמן מזמנות". דהיינו: דעת התוס' דזימון לנשים רשות והקשה הרא"ש (סי' ד): "ועוד כיון דנשים חייבות בבחמ"ז או מדאורייתא או מדרכנן למה לא יתחייבו בזימון כמו אנשים", ומסקנתו דחייב יש על הנשים לזמן לעצמן. ובפרט שהגמי בערכין (ג ע"א) קובעת: "הכל חייבים בזימון- לאתויי נשים". אמנם תרין וסייג הסמ"ג, ששם מדובר כשאוכלות עם גי גברים שמזמנין וצריכות לענות עמהם.

ובשיטת תוס', שזימון לנשים רשות, מצאנו אף את בה"ג (פ"ז, עמ' עח): "ואי בעו נשים לאזמוני עם נשים מזמנין". וכן הוא במחזור ויטרי (סי' נט). וכן משמע ברש"י: "דאין חייבות לזמן, ואם רצו מזמנין", ובריא"ז: "אם רצו הנשים לזמן לעצמן מזמנות".

ובסמ"ק (קט), ובסמ"ג (כו) כתב, שאם אוכלות עם גברים מתחייבות בזימון כמותם, ואם בפני עצמן- רשות הוא להם לזמן. וכן נמו באחרונים החיי אדם וכן נוטה ערוה"ש (סימן קצט, סעי' ב).

ובשיטת הרא"ש שזימון לנשים חובה, מצאנו ברמב"ם בפיהמ"ש: "והנשים מזמנות לעצמן", משמע חובה. ותריי (ריש פרקין) כתב: "ולכאורה משמע דדוקא הנשים עם האנשים אינן מצטרפות לזימון, אבל הנשים בעצמן אם

הגמי- ישתדלו הנשים בכל תוקף לזמן כשאכלו בני.

ג) צירוף הורים וכתם

ראוי לברר וללכך אם, דרך משל, סעודת שבת הנערכת בחוג משפחתי מצומצם שדרכו בכך כגון: אב, אם ובנם שעבר את גיל הפעוּטות ולדעת שו"ע רשאי להצטרף לזימון (והרמ"א חולק), וכן הורים וכתם הגדולה האם מתחייבים בזימון ואי לא האם רשאים לזמן בצירוף שכזה.

ומצאנו כמה מעמים שלא יצטרפו הנשים עם הגברים לזימון:

(א) שאין ישיבתן חשובה קבועה אצל זכרים (מאירי ברכות פרק ז' משנה שלישית)

(ב) שמא יבוא הדבר לידי פריצות (מאירי הנ"ל וריטב"א ברכות ז', ב ובר"ן מגילה י' ע"ב בדפי הרי"ף)

(ג) אין חיובן שוה (רש"י בערכין, ג, ד"ה מזמנות שאין בהם צירוף מפני שאינן שייכות לברית וכן משמע במאירי שכתב: "ואע"פ שבמקרא מגילה מצטרפות לעשרה ומוציאות את הרבים בזה חיובם שווה" וכ"כ הרי"ן במגילה: "דהתם הוא שאינן מוציאות אנשים בברכתן" וכ"כ תוס' ערכין ד"ה מזמנות: "אבל שתי נשים אין מצטרפין עם אנשים לפי שיש באנשים שאין בנשים ועבדים שאין הנשים אומרות ברית ועבדים אין אומרים על הארץ שהנחלת לאבותינו").

ולכאורה אין גי' מעמים הללו חלים על עקרת הכית עם בני ביתה שאין בכך לא פריצות ולא ארעיות ופעמים שחיובן שווה כגון שלא אכלו כדי שובען.

הם שלוש חייבות לזמן וכי, ויש שדוחין דכי אמרינן מזמנות לעצמן אינו ר"ל שחייבות לזמן, אלא שהרשות בידן רצו מזמנות רצו אין מזמנות וכי ונראה למורי הרב נר"ו שחייבות הן לזמן. ובמאירי הביא בי' צדדים. ובכ"ע המאור: "הא דתניא נשים מזמנות לעצמן הלכות קבועות הן אע"פ שלא הזכירם הרב", ובמנהיג (הלכות סעודה): "נשים מזמנות לעצמן", ריטב"א (ברכות ז', ב), או"ז (א, קפד): "דנשים חייבות בזימון" [אולם הביא גם הדעות שהוא רשות וחתם בדיעה זו] וכן מחייב הכלבו (סי' כה). ובספר האגור (סי' רמט) הביא בי' דעות ולא הכריע, אך כתב שאין המנהג כן באשכנז ובשאר מקומות, וכ"כ הרוקח ואורחות חיים, וכן נוטים מן האחרונים הפני יהושע על התוס' בסוגיין, וכ"כ הגר"א: "ודברי הרא"ש עיקר וכ"כ תר"י", והביאו המשגיב (סקט"ז), והוסיף דאין העולם נוהגים כן.

וכתב הפור (קצמ, ז): "משמע דנשים מזמנות לעצמן וחייבות לעשות כן, ובאשכנז לא נהגו כן. ויש מפרשים כדי לקיים המנהג הא דקאמר נשים מזמנות לעצמן פ"י אם רצו אבל חובה ליכא וכן פירש"י וא"א הרא"ש ז"ל פ"י דעל כרחק חייבות קאמר דתניא בערכין (ג א) הכל חייבין בזימון וקאמר הכל לאתווי מאי לאתווי נשים והיינו על כרחק לחיובא מדקאמר הכל חייבין: וה"ר יהודה הכהן היה מורה הלכה למעשה להצטרף אשה לזימון, ופסק השו"ע כדעת הסמ"ג דכשהן בגפן הוי הזימון רשות וכשהן בצוותא עם גי' גברים, חייבות ויוציאות בזימון שלנו.

וכיוון שלדעת המקלים הוא רשות, ולדעת המחמירים והם רבים הוא חובה, וכן פשט

בעליהם, מפני שאין חברתן נאה". וכתב החזו"א, דאפשר שדעת הטור בשם ר"י הכהן חולקת על כך, ועם בעליהן- שרי (או"ח). ובב"י הביא לשון רי' יונה שם רש"י, והבין בדעתו, שאפילו יש גי' אנשים בני ביתה אינה מצטרפת עמהם, וחלק על כך ע"פ הר"ן והרא"ש, שאם יש גי' אנשים ודאי מצטרפות, אך לא הביא את האפשרות לצרף אשה עמם לגי'. וכתב בזה ערוה"ש (קצט, ב): "ואפילו בעל ואשתו ובתו אין מצטרפין לזימון, ורק כשיש זימון בלעדן- גם הן חייבות". וכתב הברכ"י (שם, סק"ב): "יש מי שהורה הלכה למעשה לצרף אשתו, ולא ראינו מי שנהג כן. מר זקנינו הרב מהר"א אזולאי בהגהותיו כ"י". ובמחזיק ברכה (שם, ד) דרך קסתו וכתב: ובשע"ת (שם, סק"ג) כתב: "ועיי' בלבוש, דאפי' עם בעלה אין נאה לזמן [...]". ועי' בגן המלך סי' ע"ה, שגדול אחד היה מזמן הוא וחתנו ובתו, ודחה דבריו ע"ש. ועוד ע"ש, דאף לצרף אשה או עבד להזכרת השם בעשרה לא ראה נהגין כן, וכ"כ באגור, ע"ש". ובעקבותם אף במשנ"ב (סק"ב) נקט: "ואפילו אשה עם בעלה ובניה ג"כ אין נכון להצטרף מטעם זה" (של פריצות).

מסקנה: צריכות הנשים להשתדל לזמן כשאוכלות שלוש ביחד. וכשאכלו עם גי' גברים- חייבות לענות עמהם. ואין נכון לצרף איש ואשתו בתם וחתנם, ואם כוונתם לשם שמים- יש להם על מה שיסמוכו.

וכתב הטור (קצט, ז): "וח"ר יהודה הכהן היה מורה הלכה למעשה להצטרף אישה לזימון וכ"י ומהר"ם מרוטנברג השיב על דבריו וכתב שאין מצטרפות". ובב"י הוסיף: "להצטרף אשה לזימון כ"כ המרדכי בשם רבינו שמחה וכתב האגור שלא ראה ולא שמע מעולם מקום שנוהגים בו כן".

ובשו"ע בסימן קצט לא נקט דבר ברור בזה וכתב בזה הפ"י סק"ב את הדיעות לכאן ולכאן בטור ואילו השו"ע שנקט: "נשים ועבדים וקטנים אין מזמנים עליהן" כוונתו שאפילו לצרף אסור ועוד תרץ שכמו בקטן שמצטרף עם שניים בני מצווה לזימון כך אשה יכולה להצטרף עם כ"י אנשים, דרובא גדולים בעינין " וכדעת ר"י הכהן, ובמג"א נקט דמצטרפות דווקא שיש גי' בלא הנשים כמ"ש בסעיף ז. וכיוון דדעת הסמ"ג בסעי' ז אתא לידן- נביא את לשונו (סמ"ג, עשין, סי' כז): "ואומר ר"י דלעצמן דווקא רשות, אבל כשאוכלין עם האנשים- חייבות ויוצאות בזימון שלנו, ואין מברכות לעצמן. ופעמים היה אומר ר"י לנשים שלא לברך, ויוצאות בזימון האנשים". ולא נקב הסמ"ג במספר אנשים מסויים לחיוב זימון, ואפשר להסביר בדבריו, דהכוונה על שני אנשים, ובצירוף אשה אחת הוי גי' ושם מדנקט "ויוצאות בזימון שלנו", משמע לא כך.

ובת"י על הרי"ף נמצא כתוב: "פ"י רש"י ז"ל, דנשים אינן מצטרפות מתוך כך, ואפילו עם

